

H.C. 17. Եւսգրաւեն.

Լանդսկապ: Տմախան

Կիրոյ: Օստո

Տոկա: Բրեւե

Արտեւարարութիւն: 1939.

Արտեւարար: Բիւրոյ Եւսգրաւեն.

Դրաս: Բրեւե - Տիւրքա, Եւսգրաւեն.

Ծննդ 30/12/885 ի Բրեւե Բրեւե ի. Եւսգրաւեն.

När man först började använda
julgran (julegran) i Fryele s:n
känner jag icke, min far
hemmanägaren August Johansson
född 1849 i Bygget Fryele s:n. död
1937, har berättat att det i hans
barndom, d.v.s. på 1850-talet, var
sällan att bönder eller torpare hade
julgran i sina hem. I fars föräldra-
hem förekom det aldrig, men en
kort buske som man satte upp
på ett bord, med snören eller
trådändar band man fast några
korta talgljusstumpar, samt som övrig
pyntad (granblåt) några vackra
röda (röa) äpplen. (äpplä)

På den närbelägna herregården
Kärlbyholm hade man julgranar
så julgranen var känd i orten, men
det var nog endast på s.k. "fina"
gårdar som man bestod sig med
en sådan lys som julgran.

Den förut nämnda lilla busken
kallades "julabusskä" även "julaturra".

Julabusskäm skulle hava tolv
kvistar som skulle symbolisera de
tolv apostlar och toppen Jesus sjölv.

Längre norr i Fryele s:n, bl. a. i
Fryele kyrkoby (Fryläbyåm) brukade
man hugga av en talltopp (björ-
topp) skala (skälla) av barken, sätta
en ljuspipa av bleckplåt på varje

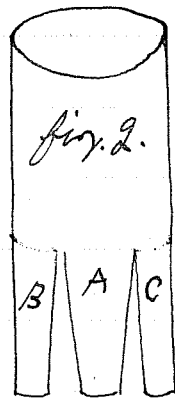
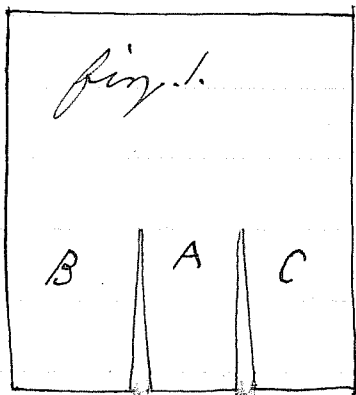
gren. I ljuspiporna sattes små smala
hemstäfte täljgus, som man erhållit
vid "efterdoppning" då man stäfte
julljusen. Illan kallade dessa små ljus,
"dagglynnor" på artens måt.

Julturren såg ut som en enkelare
ljuskrona, och oftast hängdes den
upp i taket i ett snöre, sedan man
klätt "turren" med remmar av kulört
papper. Den första julgran jag sett
var i mitt föräldrahem. Sedan 1880-
talets början har vi alltid vid varje
jul haft julgran. Ett av barndomens
glada minnen var, då man gick på
julaftonsförmiddagen följa med far
till skogen (skovägen) då julgranen
skulle huggas. Julgranen skulle

vara välväxt, med rak stam
med tätt sittande kvistar, och ha
kort fin barr. Först på renare år
har man funnit att granar med
grov mörkgrön barr äro vackrast.
Julgranen hängy alltid på isjelu, det
dröjde tills dess man blev fullvuxen
innan man blev "betrod" att utföra
ett så viktigt göromål som "hogga
julagran." Julgranen skulle huggas
på f. m. julafton, och sedan man
satt fast den vid ett kors an trä
bar man in den i stugan.

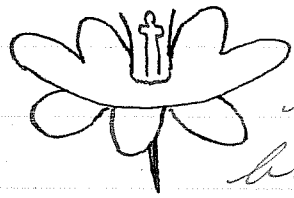
"Julagranskärsätt" var vanligast
omålat men det förekom på en del
ställen att man kläddde över det med
kulört (vond. rött) papper.

När stearinljus kommo i handeln köpte man sådana och satte i graven istället för de hemstöpta talgdandarna. Det fanns på 1890-talet i affärerna (och finns väl ännu) små refflade och kulörta julgransljus, sorterade färger i varje paket, såsom röd, ljusröd, gul, blå, brun, grön och vit. De första ljushållarna voro hemgjorda. Min far klippte av vitbleck (= förtent plåt) ett antat bitar av den form och storlek som fig. 1. Bleckbiten höjdes om en rund träpinne så den fick den form som fig. 2. Plåtbitens ökar löddes ihop med tenn. Tungorna B.C. skulle vara

tills att klämma fast om grenen på
julgranen. Tungan A. veks i vinkel och
bildade botten i gjushållaren.

Den här typ av gjushållare användes på
1870-80-talen. Mot slutet av 1880-talet
fanns i handeln en gjushållare som

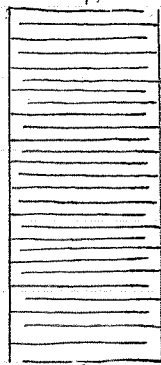
såg ut ungefär som vid-
stående. Den var av stansad
bleckplåt. I botten var en vass

stift som man tryckte in i grenen.
Dessa gjushållare var påströkna med
metallfärg i olika färger, röd, blågrön
och gul. Olägenheten med dessa gjushållare
var, att det var svårt att på julen
stå upprätta, men man fick hänga
ett föremål som böjde ned grenen t.ex.
ett äpple, en karamell eller någon konfekt.

Vid skedskiftet och några år framåt på 1900-talet, blev den här bredvid avbildade enkla ljushållaren av järntråd modern. Den var så enkel att vem som helst kunde på en kort stund sno ihop ett dussin ljushållare till julgranen. Men trots sin enkelhet var den ganska praktisk. I spiralen (1.) satte man fast ljuset. Klykan (2.) sattes fast på julgransgrenen, och i kroken (3.) hängde man ett äpple, en karamell e.d. och julgransljuset intog upprätt ställning. Senare kommo ljushållarna med fjäderförsedd klämma av pressad plåt, som höll fast ljushållaren vid

julgransgrenen, ljuspipa med s. k.
kulle, medelt vilken man kunde
på ljuset att intaga önskad ställning.
Dessa ljuskällare användas ännu på
orten. Granen kläddes med pappersgirlanden
som man i hemmen själva förfärdigade
eller klippte an rött eller skärt papper.

Man sammanvick ett pappersark,
(silkes eller s. k. glanspapper, detta
senare var blott färgat på ena
sidan) & dubbel, under iakttagande
av att pappersarkets kanter vid
första vickningen kommo i arkets
mittellinje, så klippte man med en
sax varannat mitt från högra
kanten av det hopvikta pappersarket
och varannat från vänster som techn.

visar. Men man fick vid klippets slut icke klippa ända ut till kanten ty då rycktes girlangen av. När sedan arket vicktes ut och man sträkte på det hade man en nätformig girlang. Man brukade också klippa $\frac{1}{2}$ tum breda 3 tum långa papperremmar och klistra ihop dem i form av en kedja.

Dessa girlangen kläddes julgranen med. Papperskorgar i form av hjärtan, pepparkaksqubbar, flaggor, bomull och glitter voro också julgranspyrtnader som voro vanliga. De flesta julgranspyrtnaderna brukade man förfärdiga i hemmen, utom papperskarameller, flaggor och konfekt vilket inköptes från bagerierna i staden (Vänersborg) Julstjärnan i granens

Topp Tillverkades och vanligen i hemmet.
Man klistrade på "Guld eller Silverpapper"
på en tunn kartongbit och klippte
ut en stjärna som sattes i jultrans
Topp. Far och Mor brukade hjälpa sina
barn att förfärdiga jultranspyrningar
och då barnen växt till och blivit försin-
komna gjorde de själva pyrnader till
granen. En del av jultranspyrningarna
förvarade man i en särskild låda år från
år. Barnen ansågs vara ägarna till jul-
transpyrningarna. Julkvällen skulle
barnen dansa omkring jultreen.

Och så sjöng man under det man dansade
kring granen en hel del gamla glada
strofer av vilka jag minns mig:

"Nu ä' dä' jul igen, ä' nu ä' dä' jul igen ä' julen varar väl till påska?
 Nä' dä' va' inte sant, nä' dä' va' inte sant för dömmellen kommer fasta!"
 Stenens Persons stua står i gäsen lusa;
 alla gäsen brinna appsan, kej och kappan
 i galappan, inte gefta ja me än så
 brättan!"

Per i gillestuga, per i gillestuga putsa
 sina stövlar fina. Ä' va' för gör han
 dä', ä' va' för gör han dä' - jo han ska'
 gefta se mä' Stina!"

"Ä' hör du lilla far, ä' hör du lilla mor,
 säj vill du gefta bort din dotter?"

- Nä', varevratte, dä' stå' inte te, för ho'
 ha' sömnärens kjotel!"

Efter 20-de dagen (Knut) då julen
ansågs vara slut hade man julgrans-
plundring (russka julagränäm)

"Ruskeningarn" av julgransen verkställdes
av barnen i hemmet, någon gång kunde
fattiga barn inbjudas att vara med om
detta nöje. En del av det ätbara i jul-
gransen delade barnen sinsemellan
och åto upp. De sade att de "slakk-
tada" socker-och pepparkaksgrisar och
åto upp, och därvid kunde det hända
att även pepparkagsgubbar och dito köringar
fingo undergå samma öde.

Då gransen blivit plundrad, kastades
den ut på vedkisten där den fick
ligga och bärva av, eller också kastade

man sänder kvistarna till strö i
båsar eller kätter. (hakka tall)

Stammen efter julgranen huggdes sönder
och användes som bränsle.

Vid dörrarna satte man upp enar
(jullaenä) en vid vardera sidan om
ingången. Åt fåglarna satte man
ut skarekärvar till fåglarna (funelanekä)
Enen ansågs vara ett gott skydd mot
onda makter, vilka man trodde voro
isymmerket vid högtiderna i parten.

Bruket att vid julen sätta enar utan-
för dörrarna (vid midsommars unga björkar)
samt sädeskärvar åt fåglarna, lever
ännu kvar i arten.

Småland
Östbo län.
Fryele sn.
år 1939

Acc. nr. 5773.

Julgran.

Fingal Johansson
Värnamo.

Skriv endast på denna sida!